

Мищенко В.С.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу Ради по вивченню
продуктивних сил України НАН України,

Коваль Я.В.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу Ради по вивченню
продуктивних сил України НАН України,

Хвесик М.А.,

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент УААН,
виконувач обов'язків голови Ради по вивченню
продуктивних сил України НАН України,

Кучер О.А.,

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу
Ради по вивченню продуктивних
сил України НАН України

ПРИРОДНОРЕСУРСНІ ПЛАТЕЖІ В ДОХОДАХ БЮДЖЕТУ. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Увага акцентується на недосконалості системи платежів за використання природних ресурсів та їх нормативної бази. Відзначається тенденція до зменшення частки відповідних коштів у доходах бюджету. Обґрунтовуються шляхи вдосконалення платежів за користування мінеральними, водними, лісовими та земельними ресурсами, а також платежів за забруднення навколишнього природного середовища.

The focus is brought to imperfection of system of charges for the use of natural resources and their normative base. The declined tendency of a share of charges in incomes of the budget is marked. Also toward ways improvement of charges for the use of mineral, water, forest and land resources, and also payments for environment pollution are motivated.

Досить істотною частку доходів державного й місцевих бюджетів формує система справляння платежів (зборів) за спеціальне використання природних ресурсів. Природноресурсні платежі є важливою складовою еколого-економічного механізму, який почав створюватися в Україні в 90-ті роки. Платежі формувалися на базі рентної методології та за змістом і спрямуванням відповідних коштів розглядалися, передусім, як відтворювальні та природоохоронні. Створений в Україні економічний механізм у сфері природокористування охоплює землю, надра, водні, лісові ресурси, диких тварин, рибні та інші живі водні ресурси, радіочастотний діапазон (як інформаційний ресурс), навколишнє природне середовище в цілому.

Отже, формально в Україні використання природних ресурсів практично в усіх сферах супроводжується внесенням відповідних зборів та інших обов'язкових

платежів до бюджету. Система платежів за використання природних ресурсів забезпечує акумулювання частини чистого доходу природокористувачів і передачу її в державний та місцеві бюджети. Також розроблено й запроваджено систему розподілу платежів між бюджетами різного рівня, спрямовану на узгодження інтересів держави з інтересами регіонів.

З огляду на скрутне економічне становище підприємств, нормативи природноресурсних, а також екологічних платежів встановлювались на мінімально прийнятному рівні. При цьому вони впродовж кількох років не індексувались відповідно до інфляції й девальвувалися (винятком є земельні ресурси). Їхня частка в собівартості продукції сировинних галузей (зерна, вугілля, руд, концентратів тощо) знизилася до 0,1—1 % і менше¹. Лише з 2004 року, згідно з постановою Кабінету Міністрів України, розпочато індексацію нормативів збору за спеціальне використання природних ресурсів.

На 2006 рік Верховною Радою України, ВР АР Крим та місцевими радами було затверджено обсяг надходження коштів від зборів за спеціальне використання природних ресурсів у 4232,0 млн грн. Фактичний обсяг акумульованих фінансових ресурсів становив 4088,2 млн грн, тобто 96,6 % від запланованого (табл.).

Таблиця. Надходження платежів і зборів за спеціальне використання природних ресурсів до державного та місцевих бюджетів у 2006 році, тис. грн*

Платежі	Затверджено Верховною Радою України, ВР АР Крим і місцевими радами	Фактично надійшло (зведений бюджет)	У тому числі	
			державний бюджет	місцеві бюджети
Збір за спеціальне використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду	87 801,9	99 094,4	76 831,3	22 263,1
Збір за спеціальне водокористування	576 017,2	309 429,5	305 764,5	3665,0
Платежі за користування надрами	518 810,3	556 030,0	484 118,4	71 911,6
Плата за землю	3 048 339,6	3 122 337,1	—	3 122 337,1
Плата за використання інших природних ресурсів	1050,0	1271,2	1271,2	—
Разом	4 232 019,0	4 088 162,2	867 985,4	3 220 176,8

* За даними Державного казначейства; без урахування збору за геологорозвідувальні роботи (як компенсаційного й цільового за змістом).

Частка природноресурсних платежів (зборів) у доходах зведеного бюджету України в 2006 році дорівнювала 2,38 % (без урахування зборів за геологорозві-

¹ Данилишин Б.М., Мищенко В.С. Рентна політика в Україні. — К.: ЗАТ “Нічлава”, 2004. — 68 с.; Мищенко В.С. Дієвість економічних підойм екологічної політики, чи Забруднювач платить // Економіка України. — 2002. — № 7. — С. 62—69.

дувальні роботи як окремої категорії платежів). Порівняно з 2005-м (2,65 %) вона зменшилася. Слід зазначити, що зменшення частки природноресурсних платежів у доходах зведеного бюджету України є загальною тенденцією, що фіксується починаючи з 2000 року.

На рисунку показано регресивну динаміку частки природноресурсних платежів (зборів) у доходах зведеного бюджету України, що можна пояснити передусім інфляційною девальвацією нормативної бази зазначених платежів (зборів).

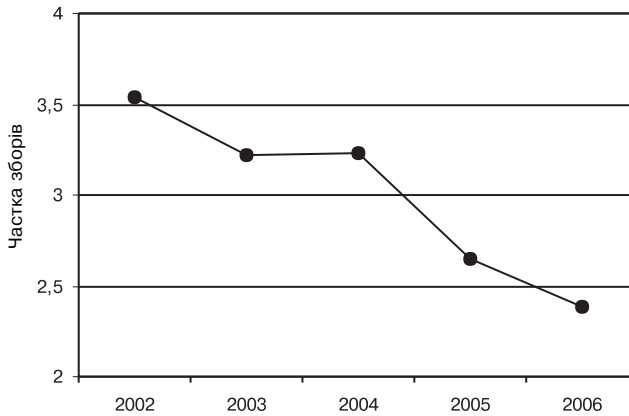

Рис. Регресивна динаміка частки платежів (зборів) за спеціальне використання природних ресурсів у доходах зведеного бюджету України, % (без урахування збору за геологорозвідувальні роботи)

Зменшення частки природноресурсних платежів у доходах бюджету можна було б узагалі вважати закономірним явищем на тлі зростання економіки та розвитку технологічних переділів, якби не вкрай низький абсолютний рівень цих платежів, незначна (в межах 1 %) їх частка у вартості товарної продукції, відсутність індексації протягом тривалого часу. Зокрема, в Законі про Державний бюджет на 2008 рік при встановленні цих платежів не було враховано індекс цін виробників товарної продукції² за 2007 рік (а це близько 120 %).

Утім, зазначена індексація є лише одним із очевидних заходів щодо збільшення надходження коштів у бюджет. Системний аналіз виявляє необхідність істотного реформування платежів, а отже й значних додаткових коштів. Нижче розглядаються напрями і зміст такого реформування та пов'язані з ним можливості, визначені за результатами досліджень, проведених у Раді по вивченню продуктивних сил України НАНУ.

² Відповідна індексація передбачена постановою Кабінету Міністрів України від 06.11.2003 р. № 1735. У схваленому Верховною Радою України бюджеті на 2008 рік індексація нормативів плати (додаток до відповідного закону) проведена лише за індексом цін виробників промислової продукції за 2006 рік, а саме 114,4 %.

Мінеральні ресурси

Базовим завданням у сфері надрокористування є *диференціація платежів за користування надрами* відповідно до геологічних особливостей і умов експлуатації родовищ. Це має забезпечити мобілізацію рентного надприбутку для найголовніших надрокористувачів і збільшення бюджетних надходжень від платежів за надра принаймні в 1,4-1,5 разу (в 2006 році відповідні надходження становили 560 млн грн).

Диференціація платежів за користування надрами була передбачена ще постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.1997 р. № 1014. Проте її реалізація затягнулася більш ніж на 10 років. Невиконаними залишилися ще низка урядових рішень із цього питання, а також указ Президента України.

Проблема диференціації платежів за користування надрами не була розв'язана й у рамках підготовки проекту Податкового кодексу України у 2007 році. Так, пунктом 15 розділу XVIII “Прикінцеві та перехідні положення” зазначеного проекту передбачено, що норми розділу XIV “Плата за користування надрами” впроваджуватимуться протягом двох років після набрання Податковим кодексом чинності підлягають перегляду з урахуванням запровадження рентної плати за користування надрами, яка повинна мати дві складові: абсолютну, розмір якої не залежатиме від результатів діяльності суб'єктів господарювання (надрокористувачів), та диференційовану, розмір якої залежатиме від величини рентного доходу від використання продуктивніших природних ресурсів.

Концепцією реформування податкової системи передбачається *запровадження платежів на основі рентних відносин*. Це положення є науковою основою Концепції й не підлягає коригуванню. Тобто незалежно від подальших переглядів Концепції воно має залишитись керівним принципом формування природноресурсних платежів.

Нині, коли передбачається черговий перегляд проекту Податкового кодексу, виникає небезпека, що питання диференціації платежів за користування надрами знову буде відкладено на невизначений термін.

Окрім вирішення питання диференціації платежів потрібно *впорядкувати (відкоригувати) систему нормативів платежів за користування надрами для видобування корисних копалин*, відповідно до вихідних ресурсно-економічних передумов їх встановлення. Йдеться про базову плату, тобто про ту частину плати, що є сталою і незалежною від геологічних особливостей родовищ корисних копалин³.

Аналіз додатка № 2 до розділу II Закону України “Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” свідчить, що в системі платежів за користування надрами (близько 50-ти видів

³ Постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.1997 р. № 1014 “Про затвердження базових нормативів плати за користування надрами для видобування корисних копалин та Порядку справляння плати за користування надрами для видобування корисних копалин”.

корисних копалин) останнім часом відбуваються хаотичні й часто невмотивовані зміни. Якись із нормативів, затверджених Законом України № 398-V від 30.11.2006 р.⁴, збільшено в десять разів, інші — у п'ять, деякі просто проіндексовано (за індексом 114,4 %), у декотрих змінено базу оподаткування тощо. Зокрема, одразу в чотири рази збільшено норматив плати за нафту. Унаслідок таких спонтанних і вибіркових змін співвідношення між нормативами платежів втратили ресурсно-економічне підґрунтя (наприклад, нормативи для залізної руди менші, ніж для цегельного суглинку).

Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ свого часу розробила систему платежів за користування надрами та проект відповідної постанови Кабінету Міністрів України. Тому у висновках щодо вкрай незадовільного стану нормативної бази звертаємо увагу Мінекономіки на те, що без його ініціативи й без його жорсткого контролю впорядкування нормативної бази й вирішення центрального питання — диференціації платежів — не зрушить із місця ще довгий час. Якщо таке завдання буде поставлено, воно не повинне бути спущене на відомчий рівень.

Надалі доцільно, в рамках загального реформування, *впровадити рентні платежі у вуглевидобувній промисловості стосовно рентабельної (прибуткової) частини шахт*, що дасть змогу зменшити дотаційне навантаження на бюджет. Чинні нормативи плати за користування надрами для вуглевидобувних підприємств встановлено на надзвичайно низькому рівні (0,39—0,75 грн/т у 2006-му та 1—2 грн/т на 2008 рік), до того ж вони позбавлені будь-якої регулюючої функції. Через збитковість більшості шахт це певним чином виправдано. Але поширення таких пільг і на прибуткову частину підприємств є алогічним. При встановленні платежів, наприклад на рівні 2 % від собівартості видобутого вугілля, додаткові надходження становитимуть понад 50 млн грн.

Земельні ресурси

Україна перебуває на стадії активного реформування земельних відносин: здійснюється грошова оцінка земельних ділянок, запроваджено плату за землю, зокрема справляються земельні податки, орендна плата, компенсуються збитки, завдані вилученням сільськогосподарських та лісових угідь, накладаються штрафи за порушення земельного законодавства тощо. Відповідно до чинного законодавства плата за землю поширюється на всі види земельних угідь із урахуванням встановлених пільг.

Зі становленням ринкової економіки значення платності землекористування як важеля державного регулювання земельних відносин постійно зростає. На сьогодні в Україні склалися умови для підвищення находжень від плати за землю до бюджету. Відповідні резерви пов'язані з поетапним збільшенням розміру

⁴ Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування” № 398-V від 30 листопада 2006 року.

існуючої плати за землю та розширенням інших видів платежів. У цьому контексті передусім доцільно *підвищити розміри земельного податку й орендної плати за землі державної та комунальної власності, що надані в користування суб'єктам господарювання*. Нині земельний податок і орендна плата за землі державної та комунальної власності здебільшого занижені. Їх підвищення (на першому етапі — на 5—30 % залежно від господарського використання земельних ділянок) дасть змогу істотно збільшити надходження коштів до зведеного бюджету.

Зміни надходжень від плати за землю до державного бюджету України вимагають відповідного нормативно-правового врегулювання. Необхідно вдосконалити законодавство щодо орендної плати за земельні ділянки, які перебувають у державній або комунальній власності, забезпечити повний облік платників, встановити дієвіший контроль за справлянням цього платежу органами Державної податкової служби, вжити заходи з погашення зобов'язань платників податків.

Загальновизнаною (в тому числі й у програмі уряду) є необхідність *скорочення пільг зі сплати земельного податку*, загальна ціна яких становить майже 3 млрд грн щороку. Залишити пільги доцільно лише для пенсіонерів та інвалідів, а решту пільг потрібно поетапно скоротити та ввести сплату земельного податку на загальних підставах. Це стане потужним важелем впливу на землекористувачів, щоб дисциплінувати їх і спонукати до раціонального землекористування. На порядку денному — *запровадження плати за зміну цільового призначення земель*. Причому близько 30 % загального обсягу цієї плати доцільно спрямувати до державного бюджету. Відповідно до ст. 9 Земельного кодексу землі України розподілено на категорії за основним цільовим призначенням. У разі зміни цільового призначення земель (крім земель запасу) плата може становити 1—5 % від нормативної грошової оцінки відповідних категорій земель.

На часі також *запровадження прогресивного податку на понаднормативні площі земель, які перебувають у власності й користуванні*. У разі, коли розміри земельних ділянок, наданих у власність або користування, перевищують затверджені у встановленому порядку державні норми, прогресивний податок може становити 5—30 % від їх нормативної грошової оцінки.

До розмежування земель державної та комунальної власності доцільно спрямовувати в державний бюджет України принаймні 10 % коштів від оренди земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній та комунальній власності. Після розмежування земель державної та комунальної власності у держбюджет має спрямовуватись 100 % надходжень від оренди земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності.

Оптимальне збільшення надходжень від плати за землю можливе після проведення нормативної грошової оцінки земельних ділянок несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів та за їх межами. Основним

джерелом поповнення державного бюджету й важливою складовою рентних надходжень має стати *податок на земельно-майновий комплекс*. Він може бути запроваджений після проведення масової оцінки нерухомості в межах населених пунктів.

Загалом надходження від плати за землю в доходах державного та місцевих бюджетів України після проведення відповідних регулятивних заходів можуть сягнути 8—10 млрд грн на рік (у 2006-му — 3,12 млрд грн).

Водні ресурси

У сфері водокористування чинний економічний механізм за абсолютними показниками та галузевою структурою нормативів плати не повністю відповідає завданням регулювання екологічної поведінки підприємств водогосподарського комплексу й тому не може вважатися досить ефективним. У нинішньому вигляді він породжує структурну незбалансованість системи платежів, провокує подальший розвиток екологічно невиваженої діяльності. До головних завдань у зазначеній сфері належить *оптимізація нормативної бази й підвищення регулюючої ролі платежів за спеціальне водокористування*.

Дослідження нормативів зборів показали, що тепер різниця між нормативами за користування поверхневими й підземними водами для основних джерел водоспоживання не перевищує 30—50 % (для м. Києва, наприклад, відповідно 13,84 і 20,67 коп. за 1м³ — після індексації на 2008 рік). Це не відповідає ціннісним співвідношенням зазначених ресурсних джерел. Унікальні властивості підземних вод як природного ресурсу, висока ступінь їх очищення, що дає змогу споживачам значно зменшити витрати з їх підготовки, не враховуються належним чином.

У Державному бюджеті України на 2008 рік (додаток № 2 до розділу II) здійснено індексацію нормативів збору. Але при цьому враховано лише індекс цін виробників промислової продукції за 2006 рік (114,4 %). Відповідний індекс за 2007 рік (≈ 120 %), який слід враховувати згідно з постановою КМУ від 06.11.2003 р. № 1735, проігноровано.

Особливо заниженим є на сьогодні норматив збору за підземну воду для підприємств, які виробляють безалкогольні напої. Ресурсна рента при цьому відчужується посередниками від торгівлі і втрачається для держави. Доцільно *підвищити нормативи збору за спеціальне водокористування в частині використання підземних вод* мінімум у 1,5-2 рази, особливо при їх використанні для виробництва напоїв. При споживанні підземних вод у обсязі 2,7 млрд м³ зазначене збільшення чинних нормативів забезпечить додаткові надходження в сумі 30—60 млн грн.

Об'єктом оптимізації повинні стати чинні субсидії щодо збору за спеціальне водокористування, які мають форму понижувальних коефіцієнтів до нормативів плати. Зазначене стосується:

— понижувального коефіцієнта 0,005 до нормативу зборів для теплових електростанцій із прямою системою водоспоживання;

— понижувального коефіцієнта 0,3 для підприємств житлово-комунального господарства;

— пільг (особливо стосовно підземних вод) для рибного господарства.

Одним із напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення платежів за водокористування має стати перегляд коефіцієнтів до нормативів плати за спеціальне використання водних ресурсів. Для теплоелектростанцій із прямою системою водоспоживання (за обсяг води, пропущеної через конденсатори турбін для охолодження конденсату) існуючий коефіцієнт 0,005 робить плату за воду символічною й не сприяє її раціональному використанню. На цьому етапі доцільно підвищити коефіцієнт до 0,01, що дасть змогу збільшити надходження до державного бюджету приблизно на 40 млн грн.

Аналогічною є ситуація з понижувальним коефіцієнтом для підприємств житлово-комунального господарства. З 1997 року він змінювався з 0,1 до 0,3 — з метою зменшення навантаження на населення за споживання води. Наразі цей коефіцієнт потребує подальшого перегляду в бік збільшення, оскільки чинний нівелює регуляторну функцію платежів. Встановлення коефіцієнта на рівні 0,5 дасть змогу збільшити надходження до держбюджету за спеціальне водокористування на 9—10 млн грн.

Удосконалення системи платежів за водокористування можливе також на основі *детальнішої диференціації нормативів збору за регіонами*. У чинній системі плати за використання поверхневих вод недостатньо врахована водозабезпеченість територій і дефіцитність водних ресурсів. Ще в 1995 році була розроблена Методика виділення цінкових зон. За цією методикою в Україні виділили 45 районів за нормативами плати за воду, при цьому співвідношення найменшої та найбільшої плати за 1м³ забраної води становило 1:32. Проте при встановленні нормативів збору за спеціальне використання водних ресурсів із поверхневих водних об'єктів замість 45-ти було офіційно виділено тільки 14 районів⁵. Доцільно повернутися до детальнішої диференціації тарифів за регіонами, що дасть змогу оптимізувати систему водоресурсних зборів, зробити її адекватною сучасним природно-кліматичним та соціально-економічним умовам і, водночас, збільшити обсяг фінансових надходжень до державного бюджету.

Лісові ресурси

Плата за використання лісових ресурсів у світі є потужним джерелом наповнення бюджету. Проте це, на жаль, не стосується України. Чинна в Україні система платності архаїчна й відірвана від ринкових умов господарювання. Вона потребує докорінного реформування за цілою низкою позицій. У цьому контексті передусім доцільно *переглянути методичні підходи до встановлення плати за лісові ресурси та відповідно перебудувати нормативну базу*.

⁵ Постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.1999 р. № 836 “Про затвердження нормативів збору за спеціальне водокористування”.

На даному етапі плата за використання лісових ресурсів визначається на основі методичних підходів, успадкованих від планово-регульованої економіки, а саме на основі лісових такс. Їх величина формується не відповідно до гранично виправданих затрат, пов'язаних із відтворенням лісових насаджень та їх вирощуванням до віку стиглості, а на підставі середніх оцінок, що суперечить ринковим принципам ціноутворення. При цьому створюються нерівні економічні умови господарювання для лісових підприємств. Ті з них, що працюють у порівняно кращих умовах, мають можливості для отримання диференційованого рентного доходу, а підприємства, які працюють у гірших умовах, зазнають збитків.

Існуюча система плати за використання лісових ресурсів є основною причиною відтоку рентного доходу з лісогосподарського виробництва (в посередницькі структури та ін.) і, відповідно, зменшення внесення коштів від лісоексплуатації в бюджет. Адже лісозаготівельникам, що працюють у гірших природних умовах, доводиться виплачувати з бюджету компенсацію на покриття планових і непланових збитків. У основі зазначених явищ — *недостатнє врахування рентоформуючих факторів економічної оцінки лісових насаджень на корені*, які передбачаються до лісоексплуатації.

Також підлягає перегляду диференціація нормативів плати (лісових такс) за деревину на корені залежно від породного складу лісових насаджень. Диференціація лісових такс за деревними породами, як відомо, здійснюється за коефіцієнтами, визначеними ще за часів адміністративно-командної системи господарювання. Такі коефіцієнти необхідні, але тепер вони втратили свою цінність, оскільки недостатньо враховують споживчі властивості деревних порід, їхні якісні характеристики та не узгоджені з ринковими цінами на лісоматеріали відповідних порід, що склалися як в Україні, так і за рубежем.

Недосконалою слід визнати й чинну диференціацію лісових такс за категоріями крупності деревини. Розподіл деревини за категоріями крупності в існуючих таксах недостатньо пов'язаний із технологічними процесами деревообробного виробництва, які безперервно вдосконалюються, та з вимогами лісоспоживачів.

У структурі споживання ресурсів лісу відбулися значні зрушення, викликані досягненнями науково-технічного прогресу. Змінилися споживчі властивості деревини за параметральними характеристиками у сфері виробництва, розширилися можливості взаємозамінюваності її сортamentів. Частка крупномірної деревини у виробництві (споживанні) зменшилася, а дрібнотоварної — збільшилася, через що обсяг круглих лісоматеріалів, зокрема пиловника як основного сортamentу деревообробної промисловості, має тенденцію до скорочення.

Потребує корекції абсолютна величина плати. У ціні реалізації лісопродукції обсяг плати на разі становить 8—10 %. Це значно нижче, ніж у економічно розвинених країнах.

У лісових таксах недостатньо враховуються якісні характеристики дорожньої мережі та діючих транспортних систем. Транспортні системи на лісозаготівельних

роботах у гірських і рівнинних умовах дуже різняться, що обумовлюється орографічними чинниками території, технічними засобами, екологічними та іншими факторами.

Недостатньою є плата за використання земель лісового фонду. Згідно з Лісовим кодексом України зазначена плата справляється у складі плати за деревину, що відпускається на корені. Однак ця частка в лісових таксах не конкретизована, окремо не виділена та не кореспондує з розмірами плати за використання земель сільськогосподарського користування аналогічної якості й місця розташування.

Низьким є абсолютний розмір плати за землі лісового фонду, які використовуються в соціально-культурних, рекреаційних цілях, для туризму, спорту, мисливства, бджільництва тощо. Недостатньо обґрунтовані пільги за використання земель лісового фонду. Резервом зростання надходжень до бюджету є також збільшення розміру плати за рахунок лісових насаджень, що відводяться під суцільні санітарні рубки, рубки формування ландшафтів та рубки, пов'язані з веденням лісового господарства, деревина від яких користується попитом на ринку.

Загалом виникає потреба в *суттєвому вдосконаленні методологічних підходів* щодо науково обґрунтованого визначення плати за лісові ресурси та узгодження її з вимогами цивільного законодавства, коли плата за ресурси формується за результатами угоди купівлі-продажу. У цьому контексті треба передбачити встановлення двох видів плати: рентних платежів за право користування лісовими ресурсами та платежів за відшкодування витрат на їх відтворення й охорону. При перебудові системи платежів на ринкоорієнтованих, рентоформуючих засадах обсяги надходжень коштів від плати за лісові насадження на корені можуть збільшитися на 50—60 % без зростання обсягу лісозаготівель.

Платежі за забруднення навколишнього природного середовища

Збільшення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища, що відбувалося останніми роками, обумовило істотне зростання надходжень до відповідних фондів і, зокрема, до спеціального фонду державного бюджету. Утім, по суті, це була лише індексація нормативів, яка виходила з урахування інфляційного чинника.

Проектом Податкового кодексу України передбачено запровадження низки новацій у системі природоохоронних зборів (екологічного податку), а саме:

- плати (податку) за викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря при використанні моторного палива (у вигляді надбавок до вартості палива в мережі роздрібної торгівлі, а також придбаного поза нею);
- плати (податку) за викиди в атмосферне повітря, що здійснюються повітряними суднами;
- плати (податку) за викиди двоокису вуглецю (на першому етапі — на мінімальному рівні);
- переходу на нові, підвищені нормативи плати за розміщення відходів.

Сукупний потенціал збільшення надходжень у екологічні фонди (за переліченими позиціями), враховуючи при цьому також щорічну індексацію нормативів, оцінюється в 500—550 млн грн. Все це поступово наближає український екофонд до рівня країн Центральної та Східної Європи. Проте системну роботу з удосконалення екологічного оподаткування та збільшення фінансового потенціалу національного природоохоронного фонду треба продовжувати.

В Україні почали робити кроки щодо введення нормативної бази природно-ресурсних платежів у склад податкового законодавства, прикладом чого став Закон України № 398-V від 30.11.2006 року⁶. У Верховну Раду внесено пропозиції щодо справляння акцизного збору з таких видів сировини, які видобуваються за кращих умов, та при одержанні надкористувачем надприбутку.

У зв'язку з цим слід зауважити, що законодавче закріплення ставок платежів є досить суперечливим процесом і не в усьому узгоджується зі світовою практикою. Зарубіжний досвід — це досвід безперервності процесу формування й удосконалення фіскальної системи природокористування, тобто її мобільності, оперативного реагування на зміни ринкового середовища. В окремих країнах допускаються навіть щоквартальні зміни ставок, і власне ставки виступають при цьому як економічні регулятори, що сприяють стабілізаційним процесам у економіці. А законодавче закріплення робить нормативи інерційними та приреченими на відставання від потреб поточного регулювання, реагування на кон'юнктурні зміни тощо⁷.

Загалом аналіз стану платності природокористування за основними видами природних ресурсів свідчить про необхідність реформування та розвитку системи платежів. Вони мають стати вагомішою складовою фінансового механізму й податкової системи держави та більшою мірою узгоджуватися з її іншими складовими.

⁶ Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування” № 398-V від 30 листопада 2006 року.

⁷ Проблеми та шляхи розвитку рентної політики в Україні / За ред. д. е. н, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. — К.: РВПС України НАН України, 2007. — 84 с.; Міщенко В.С. Економічні пріоритети розвитку й освоєння мінерально-сировинної бази України. — К.: НВП “Видавництво “Наукова думка” НАН України”, 2007. — 360 с.